

Così fan tutte

- skola för älskande i förkortad konsertversion

W. A. Mozart

MALMÖ
SOMFONI
ORKESTER

Malmö Konserthus 29 januari 2009

*Musiktävlingen,
olja på duk
av Jean-Honoré
Fragonard (1732-1806)
Wallace collection,
London*

*Kärlekens
utveckling,
monumental-
målning i
Fragonards hus
och museum i
Grasse, Provence,
Frankrike*

Così fan tutte

- skola för älskande i förkortad konsertversion

Wolfgang Amadeus Mozart (1756-1791)

Così fan tutte, opera buffa i två akter K588 (förkortad version)

ca 2 timmar inklusive paus

MALMÖ SYMFONIORKESTER

VASSILY SINAIISKY dirigent

LISA LARSSON sopran (Fiordiligi)

KATIJA DRAGOJEVIĆ mezzosopran (Dorabella)

URBAN MALMBERG baryton (Guglielmo) ersätter Anders Larsson

JONAS DEGERFELDT tenor (Ferrando)

SILVIA MOI sopran (Despina)

JOHN LUNDGREN baryton (Don Alfonso)

LENNART STENKVIST berättare

Malin Nyström konsertmästare

Wolfgang Amadeus Mozart

COSÌ FAN TUTTE - kortad konsertversion

Ouvertura

AKT I

Nr 1 Terzetto, *La mia Dorabella capace non è* (Ferrando, Don Alfonso och Guglielmo)

Nr 3 Terzetto, *Una bella serenata* (Ferrando, Don Alfonso och Guglielmo)

Nr 4 Duetto, *Ah guarda, sorella* (Fiordiligi och Dorabella)

Nr 5 Aria, *Vorrei dir, e cor non ho* (Don Alfonso)

Nr 6 Quintetto, *Sento oddio, che questo piede* (Fiordiligi, Dorabella, Ferrando, Guglielmo och Don Alfonso)

Nr 8 *Bella vita militar!* (orkestern)

Nr 8a Quintetto, *Di scrivermi ogni giorno* (Fiordiligi, Dorabella, Ferrando, Guglielmo och Don Alfonso)

Nr 9 *Bella vita militar!* (orkestern)

Nr 10 Terzettino, *Soave sia il vento* (Fiordiligi, Dorabella och Don Alfonso)

Nr 11 Aria, *Smanie implacabili che m'agitano* (Dorabella)

Nr 13 Sestetto, *Alla bella Despinetta* (Fiordiligi, Dorabella, Despina, Ferrando, Guglielmo och Don Alfonso)

Nr 14 Aria, *Come scoglio immoto resta* (Fiordiligi)

Recitativo, *Che sussurro! Che strepito!* (Don Alfonso, Dorabella, Fiordiligi, Ferrando, Guglielmo och Despina)

Nr 17 Aria, *Un'aura amorosa* (Ferrando)

Nr 18 Finale, *Ah che tutta in un momento etc.* (Despina, Fiordiligi, Dorabella, Ferrando, Guglielmo och Don Alfonso)

AKT II

Nr 19 Aria, *Una donna a quindici anni* (Despina)

Nr 22 Quartetto, *La mano a me date* (Despina, Ferrando, Guglielmo och Don Alfonso)

Nr 26 Aria, *Donne mie, la fate a tanti* (Guglielmo)

Nr 30 Aria, *Tutti accusan le donne* (Don Alfonso, Ferrando och Guglielmo)

Nr 31 Finale, *Fate presto, o cari amici etc.* (Despina, Fiordiligi, Dorabella, Ferrando, Guglielmo och Don Alfonso)

*Gungan (beskuren), olja på duk av Jean-Honoré Fragonard, fransk rokokomålare
Wallace Collection, London*

VASSILY SINAISKY dirigent

Foto: Marco Borggrete

Malmö SymfoniOrkesters chefsdirigent Vassily Sinaisky är en rutinerad musiker med diger CV. Tiden efter Musikkonservatoriet i Leningrad var han assistent till den legendariske dirigenten Kirill Kondrasjin hos Moskva-filharmonikerna.

Sinaisky vann guldmedaljen i den prestigefyllda Karajantävlingen 1973 och engageras sedan dess av orkestrar över hela världen, bl a har han dirigerat Los Angeles Philharmonic, BBC Symphony Orchestra, Concertgebouworkesteren i Amsterdam, Pittsburgh Symphony Orchestra och Finska Radions Symfoniorkester. Konserter och skivinspelningar kritikerrosas. Åren 1991–1996 var Sinaisky chefsdirigent och konstnärligt ansvarig för Moskva-filharmonikerna. Därefter erhöll han samma position hos Ryska statens symfoniorkester, som han lämnade så sent som 2002. Genom åren har Sinaisky även arbetat mycket med opera och varit förste gästdirigent vid Bolsjoj i Moskva. Han har haft framgångar vid English National Opera i London och Komische Oper i Berlin.

Numera har Vassily Sinaisky sin bas i Amsterdam, där han bor ett stenkast från Concertgebouw. Staden är ett stort musikaliskt centrum och det är nära till allt. Inte minst till Manchester i England och uppdraget som förste gästdirigent sedan 1996 för BBC Philharmonic Orchestra och till Malmö förstås.

Med BBC-orkesteren i Manchester har Sinaisky gjort ett antal skivinspelningar på Chandos, främst med rysk musik av bl a Balakirev, Sjtjedrin, Glinka och Sjostakovitj. Sommaren 2007 påbörjade han och MSO inspelningen av Franz Schmidts fyra symfonier för skivmärket Naxos. Schmidts Symfoni nr 1 släpps i mars 2009.

LISA LARSSON sopran (Fiordiligi)

Foto: Andrea Diligas

Sopranen Lisa Larsson från Växjö inledde sin musikaliska bana som blockflöjtist, men övergick till sång som hon studerade i Basel. Hon gjorde sina första operaroller på operan i Zürich, varefter hon kom till Teatro alla Scala i Milano i rollen som Papagena i Mozarts Trollflöjten. Under åren i Schweiz och Italien har hon framträtt under ledning av dirigenter som Nikolaus Harnoncourt, Franz Welser-Möst och Riccardo Muti.

Lisa Larsson har som operasångerska främst inriktat sig på Mozart och gjort flera bejublade framträdanden i roller ur hans persongalleri med dirigenter som Claudio Abbado, Adam Fischer, Daniel Harding m fl. Hennes övriga roller har inkluderat Marzelline i Fidelio, Ännchen i Friskytten, Adèle i Läderlappen, Adina i Kärleksdrycken, Oscar i Maskeradbalen, Najade i Ariadne på Naxos, Xenia i Boris Godunov, Tytania i En midsommarnattsdröm, Polissena i Radamisto och Morgana i Alcina. Hon har framträtt på scener som Royal Opera House Covent Garden, Bayerische Staatsoper, La Fenice i Venedig, Oper Leipzig och Det Kongelige Teater i Köpenhamn samt på festivaler i Salzburg,

Lucerne, Glyndebourne och Aix-en-Provence. I konsertsammanhang framför hon gärna barockmusik och har arbetat med verkliga specialister på området, bl a Ton Koopman, Sir John Eliot Gardiner, Emmanuelle Haïm, English Baroque Soloists, Orchestra of the Age of Enlightenment. Hon har också framträtt med filharmonikerna i Berlin och Wien, Tonhalle-Orchester Zürich och Mahler Chamber Orchestra med säte i Berlin. För några år sedan var Lisa solist i MSOs traditionella Wienerkonsert och förra året sjöng hon Barber och Stravinskij på MSOs temakonsert Made in America. Bland Lisa Larssons många inspelningar märks bl a Mozarts Don Giovanni och Mitridate, Händels Jephta, Bachkantater samt Juloratoriet och Magnificat.

Under våren 2007 framträdde Lisa Larsson på Kungliga Operan i Stockholm som Anne Truelove i Rucklarens väg i John Cox uppsättning. Under säsongen 2007/2008 återkom hon till Kungliga Operan i rollen som Eurydike i Glucks Orfeus och Eurydike i Mats Eks hyllade produktion. Hösten 2007 sjöng hon Strauss Orchester-Lieder på Teatro Carlo Felice i Genua under ledning av Lawrence Renes. Nyligen framträdde hon i Matteuspassionen med Sir Colin Davis i Amsterdam och Faurés Requiem med Kungliga Filharmonikerna och Renes i Stockholm.

KATIJA DRAGOJEVIC

mezzosopran (Dorabella)

Mezzosopranen Katija Dragojevic inledde sin bana till etablerad sångerska i Adolf Fredriks flickkör i Stockholm. Senare utbildade hon sig vid Kungliga Musikhögskolan samt vid Guildhall School of Music and Drama i London. Katija debuterade 2000 vid La Monnaie i Bryssel som Krista i Janáček's Fallet Makropoulos. Samma år var hon solist vid Nobelprisbanketten i Stockholms Stadshus. Sedan dess har karriären verkligen tagit fart. Katija har särskilt haft framgångar i Storbritannien, där hon framträtt som Zervina i Mozarts Don Giovanni, Dorabella i Così fan tutte och som Varvna i Janáček's Katja Kabanova vid Scottish Opera, som Annus i Mozarts La clemenza di Tito vid Welsh National Opera och som Dorabella i Mozarts Così fan tutte samt Hans i Hans och Greta vid Opera North i Leeds. Hon gjorde en

uppskattad turné som Carmen med English Touring Opera och har även framträtt på Glyndebourne och vid Edinburghfestivalen. Hon har också framträtt som Kate Pinkerton i Puccinis Madama Butterfly och året därpå som Siebel i Gounods Faust vid Royal Opera House i Covent Garden, London. Därutöver har hon t ex gjort Herden i Tannhäuser på Théâtre du Châtelet i Paris, Pagen i Salome på Kungliga Operan i Stockholm samt Lichas i Händels Hercules med William Christie och Les Arts Florissants i New York och London. Våren 2008 har hon sjungit Meg Page i Falstaff vid Kungliga Operan. Framtida engagemang innefattar Andra damen i Trollflöjten på Opéra Bastille i Paris.

Katijas konsertrepertoar innefattar verk från barock till moden musik. Hon har turnerat i Schweiz i Couperins Les Chansons ténébres och i Storbritannien med pianisten Iain Burnside med A century of songs, som även radiosändes i BBC. Hösten 2007 sjöng hon Mahlers Des Knaben Wunderhorn med Malmö Symfoniorkester. Katija Dragojevic har spelat in Michael Haydns Missa Sancti Hieronymi och Temete Dominum på BIS.

JONAS DEGERFELDT

tenor (Ferrando)

Tenoren Jonas Degerfeldt tillhör sedan säsongen 1994/1995 den fasta solistensemblen på Kungliga Operan i Stockholm, där han medverkat i en lång rad roller som Lenskij i Eugen Onegin, Tamino i Trollflöjten, Greve Almaviva i Barberaren i Sevilla, Alfredo i La Traviata, Don José i Carmen, Fenton i Muntra fruarna i Windsor m fl. På senare tid har han gjort Ferrando i Così fan tutte, Lenskij i Eugene Onegin och Alfredo i La Traviata. Jonas har även framträtt på andra

scener, bl a vid Scottish Opera i Edinburgh, Glyndebourne Opera, Finlands Nationalopera i Helsingfors, Deutsche Oper i Berlin och La Monnaie i Bryssel. Han har också kunnat ses på Drottningholms Slottsteater, bl a som Gustav III i uruppförandet av Miklós Maros Kastrater och som Ferrando i *Così fan tutte*. Som konsertsångare har han medverkat i Händels Messias, Mozarts Requiem, Bachs passioner och Haydns Skapelsen. Sommaren 2002 var han Achilles i Glucks *Ifigenia i Aulis* vid festivalen i Glyndebourne, senare gjorde han även rollen konsertant vid Concertgebouw i Amsterdam och La Scala i Milano. Jonas Degerfeldt är född i Skellefteå, utbildad vid Musikhögskolan i Göteborg och Operahögskolan i Stockholm. Våren 2001 tilldelades han Set Svanholm-stipendiet.

Under hösten 2006 framträdde Jonas som Don Ottavio vid konsertanta framföranden av Don Giovanni i Örebro med Svenska Kammarorkestern under Lawrence Renes samt i Mozarts Requiem med Kungliga Filharmonikerna och Renes i Stockholms Konserthus. Säsongen 2008/2009 är han aktuell som Rodolfo i *La Bohème*.

URBAN MALMBERG

baryton (Guglielmo)

Urban Malmberg har framträtt på Kungliga Operan i Stockholm, GöteborgsOperan, Deutsche Oper Berlin, Semper Oper i Dresden, Bolsjoj i Moskva, La Monnaie i Bryssel samt operahus i München, Hamburg, Leipzig, Frankfurt, Vancouver m fl. Hans omfattande repertoar innefattar roller som Leporello i Don Giovanni, Guglielmo i *Così fan tutte*, Papageno i *Trollflöjten*, Figaro i *Barberen i Sevilla*, Marcello i *La Bohème* och Harlekin i *Ariadne på Naxos*. På senare år har Urban Malmberg framträtt i ett tyngre röstfack och lagt roller som Don Pizarro i *Fidelio*, Alberich i *Rhenguldet*, Amonasro i *Aida*, Escamillo i *Carmen*, Golaud i *Pelléas och Mélisande*, Mefistofeles i *Faust* samt titelrollerna i *Wozzeck* och *Den flygande holländaren* till sin repertoar.

Urban Malmberg har sjungit under ledning av dirigenter som Giuseppe Patané, Sir Colin Davis, James Levine, Herbert Blomstedt, Seiji Ozawa, Nikolaus Harnoncourt, Giuseppe Sinopoli, Esa-Pekka Salonen, Kent Nagano och Christian Thielemann. Han har arbetat med världsledande regissörer som Ingmar Bergman (som Förste gossen i filmversionen av *Trollflöjten*), Jean-Pierre Ponnelle, Peter Mussbach, Peter Konwitschny, Peter Sellars, Christoph Marthaler, Guy Joosten, Claus Guth och Robert Carsen.

Som konsertsångare sjunger Urban Malmberg bl a Brahms Ein deutsches Requiem, Beethovens nionde symfoni, Mahlers *Des Knaben Wunderhorn* och *Symfoni nr 8* samt Kristus i Bachs *Passioner*. På CD kan Urban Malmberg höras i ett flertal inspelningar, däribland Messiaens *Saint François d'Assisi*, Offenbachs *Hoffmanns äventyr*, Griegs *Peer Gynt*, Saint-Saëns *Samson et Dalila* och Franz Schrekers *Der Schatzgräber*. Urban Malmberg verkar även som dirigent.

SILVIA MOI

sopran (Despina)

Den norska sopranen Silvia Moi är utbildad vid Norges Musikhögskola i Oslo, Operahögskolan i Stockholm och Royal College of Music i London. Hon har bl a tilldelats Joel Berglundstipendiet för unga sångare (2003), Anders Wallstipendiet (2004) och Musikaliska Akademiens stipendium (2004). Under 2003 och 2004 sjöng hon rollen som Oscar i Maskeradbalen i Folkoperans produktion på Confidencen, Stockholm och Despina i *Così fan tutte* under ledning av Manfred Honeck i Wien och på Bornholm. Säsongen 2003/2004 gjorde Silvia även rollen som Susanna i scener ur Figaros bröllop med Kungliga Filharmonikerna i Stockholm under ledning av Alan Gilbert samt rollen som Katie i Kungliga Operans *Kastrater* av Miklós Maros på Drottningholm. År 2004 framträdde hon dessutom som Papagena i scener ur *Trollflöjten* vid Nobelbanketten i Stockholm.

Under våren 2006 sjöng Silvia Moi rollen som Susanna i Figaros bröllop vid Malmö Opera och medverkade som Papagena i en filmatisering av *Trollflöjten* i regi av Kenneth Branagh. Under sommaren följde *Ninetta* i *La finta semplice* vid festspelen i Salzburg och under hösten *Servilia* i *La clemenza di Tito* vid Den Norske Opera. Våren och sommaren 2007 sjöng Silvia Moi Susanna med Londonbaserade Classical Opera Company och under säsongen 2007/2008 sjöng hon *Nanetta* i *Falstaff* vid Kungliga Operan i Stockholm. Silvia är för närvarande knuten till Den Norske Opera i Oslo. Hon har även varit sångsolist med en rad norska symfoniorkestrar samt i Tyskland, Tjeckien och Sydafrika.

JOHN LUNDGREN

baryton (Don Alfonso)

John Lundgren studerade vid Operaakademiet vid Det Kongelige Teater i Köpenhamn, där han tog sin examen år 2000. Under sommaren samma år och nästföljande år framträdde han som *Guglielmo* i *Così fan tutte* på Drottningholms Slottsteater och sommaren 2004 medverkade han vid urupförandet av Reine Jönssons opera *Cecilia* och *Apkungen*.

John Lundgren är sedan år 2000 knuten till Det Kongelige Teater i Köpenhamn, där hans roller bl a innefattat *Schaunard* och *Marcello* i *La Bohème*, *Greve Almaviva* i Figaros bröllop, *Don Profondo* i *Resan till Reims*, *Härolden* i *Lohengrin*, *Greve Luna* i *Trubaduren* och *Germont* i *La Traviata*. Vid öppningen av det nya operahuset i Köpenhamn sjöng John Lundgren *Amonasro* i *Aida*. Han har även fram-

trätt som Leporello i Don Giovanni på GöteborgsOperan, Don Bartolo i Barberaren i Sevilla i Nancy, i titelrollen i Nabucco vid Teater Hedeland, i den krävande rollen Prospero i Thomas Adès The Tempest (under kompositörens ledning) samt i titelrollen i Den flygande holländaren vid Den Jyske Opera. Hans roller på Det Kongelige har på senare tid inkluderat Scarpia i Tosca, Paolo Albioni i Simone Boccanegra, Posa i Don Carlo, Enrico i Lucia di Lammermoor, Pizarro i Fidelio och titelrollen i Wozzeck. Han har bl a arbetat med dirigenter som Dietfried Berenet, Giancarlo Andretta och Thomas Dausgaard. John Lundgren mottog Birgit Nilsson-stipendiet 2006.

LENNART STENKVIST berättare

Lennart Stenkvist tog studenten på Adolf Fredrik i Stockholm och studerade sedan musikvetenskap och estetik vid universitetet. Efter första lärospånen vid Sohlmans musiklexikon, musikförlaget Edition Reimers och Regionmusiken i Jönköping har han varit chef för Musica Vitae, Umeå Sinfonietta, Helsingborgs Symfoniorkester och Sveriges Radios Symfoniorkester. Innehållet i dessa chefsbefattningar har varierat, men genomgående har program-sättningen spelat en stor roll. Det har blivit många verk att lyssna på och kombinera till program genom åren. Lennart Stenkvist är VD för Malmö SymfoniOrkester och konserthuschef sedan säsongen 2003/2004, han har beslutat sig för att lämna tjänsten sommaren 2009.

Nytt Mozartporträtt visar ett slitet underbarn av Rosella Lorenzi, Discovery News 12 januari 2005

Vid 34 års ålder var Mozart en knubbig grånande man med stora påsar under de trötta ögonen, enligt detta porträtt målat av den tyske konstnären Georg Edlinger 1790, ett år före Mozarts död i Wien.

Målningen har legat oupptäckt i Berlins Gemäldegaleriers lager tills Wolfgang Seiller, Mozartkännare, granskade det och fick det äkthetsbevisat av tyska konstexperter 2005.

Così fan tutte

Det var först en bra bit in på 1900-talet som Mozarts *Così fan tutte* (K588) hittade sin rätta plats bland operakonstens mästerverk. Vändningen kom när Richard Strauss 1922 dirigerade en föreställning under Salzburgfestivalen. För det ska genast sägas att den sene Mozart i många stycken betraktades som en svårsmält och kontroversiell tonsättare i det mycket konservativa Wien. Den här gången hade dessutom den, i den förskräckta publikens tycke, osmakliga och frivola handlingen kastat sin skugga över själva musiken.

Men låt oss ta det hela från början

Mozart hade haft stora framgångar med sina operor Figaros bröllop och Don Giovanni, såväl i Wien som i Prag. I båda fallen hade kejsarens hovpoet Lorenzo Da Ponte svarat för librettot och i båda fallen hade kejsaren tagit del av föreställningarna med stor förtjusning.

Han beställde därför ännu en opera av Mozart och för tredje gången inleddes ett samarbete med hovpoeten Da Ponte. Deras båda tidigare operor hade byggts på litterära förebilder, men den här gången var det kejsaren själv som bestämde vad det hela skulle handla om – även om det inte blev känt förrän långt efter hans bortgång att det faktiskt var kejsarens idé. Han ville säkert inte förknippas med det skandalösa ämnet.

Handlingen ska ha haft sin grund i en verklig händelse som lär ha inträffat ungefär vid denna tid i Trieste, eller var det kanske i Wien. Den gav upphov till förtjust fnitter i hovkretsarna och skvallret spred sig över staden. Da Ponte hade säkert inget emot historien, kanske kände han sig till och med

hemmastadd med den. Han lät sig i alla fall inspireras till sitt elegantaste libretto, med en i tidens smak symmetrisk struktur i två akter och med två kärlekspar. Alla de inblandade får varsin aria i varje akt – utom Alfonso som bara har en aria.

Vad handlar det om?

Två unga officerare var förlovade med ett par systrar, och eftersom männen var helt säkra på att flickornas minne var kortare än deras tanke, kunde de inte lita på deras trohet. Männen ingick ett vad med en inbiten gammal ungarl om att de lätt kunde få flickorna att byta partner genom att, som i Da Pontes text, använda sig av en opera buffas alla och allra vanligaste och enklaste knep: ändra identitet genom att byta kläder, låta en näbbig kammarjungfru intrigera fritt, genom att plocka in falska läkare och notarier på scenen. Storyn är nästan beklämande enkel och Da Ponte har dessutom skalat bort alla de ovidkommande sidohändelser som brukar förekomma i sådana här operor. Givetvis går allt männens väg, men man möts kärleksfullt mot slutet.

Så kom arbetet igång

Arbetet med operan sattes igång med stor hast. Mozart arbetade febrigt och han använde sig av ett förenklat skrivsätt med förkortningar och antydningar, något som han annars aldrig gjorde. Man vet inte mycket om själva tillkomsttiden, kanske helt enkelt beroende på att den var så koncentrerad och inte lämnade plats för annat än intensivt arbete, ett arbete som inte tillät andra aktiviteter. Mozart hade annars vanligen åtskilliga arbeten på gång samtidigt, men den här gången lämnade han bara ett annat betydande verk ifrån sig, men å andra sidan ett av hans allra bästa; klarinettkvintetten (K581). Mozart stod verkligen på toppen av sitt skapande, men hans livslånga förhoppning om en inkomstbringande anställning slog fortfarande fel. Just nu, när han inte heller hade tid med undervisning och annan verksamhet, var ekonomin i botten, vilket också avspeglas i en ökad frekvens av tiggarebrev till den generöse frimurarbrodern Michael Puchberg.

Arbetet påbörjades i september 1789 och var slutfört i december. I sin bostad vid Judenplatz i Wien spelade Mozart den 31 december upp sitt nya verk för bland andra Puchberg och Joseph Haydn. Kanske vidtog därefter några justeringar med anledning av deras kommentarer, innan den första orkesterrepetitionen ägde rum den 21 januari 1790.

Man undrar stillsamt hur det var möjligt att ge premiären redan den 26:e, åter på Burgtheater. Mycket hade förmodligen kunnat repeteras under komponerandets gång, men nog verkar tiden knapp, om än inte ovanlig vid denna tid. Mottagandet blev entusiastiskt och Mozart kunde dagen efter premiären fira sin trettiofjärde födelsedag med tillförsikt. Det blev nya föreställningar den 28 och 30 januari samt den 7 och 11 februari. Men den 20 februari avled kejsaren, förmodligen utan att ha haft möjlighet att se sin opera, och under hovsorgens dagar gavs inga nya operaföreställningar. Från 6 juni till 7 augusti visade man den fem gånger till i Wien under Mozarts levnad. Han avled ett drygt år senare, i december 1791. Innan dess hade man kunnat se *Così fan tutte* också i Prag, Dresden, Frankfurt och Amsterdam – men helt utan Mozarts egen medverkan.

Vem var Da Ponte?

Lorenzo Da Ponte var sex år äldre än Mozart och hade innan de för första gången träffades sommaren 1783 hunnit med en omtumlande karriär. Han skulle sedan överleva sin vän och fullfölja en levnad av det mer spektakulära slaget innan han gick bort som 90-årig amerikansk medborgare.

Han föddes i Cenda, några mil norr om Venedig, där intrigerandet var en skön konst och erotiska äventyr uppenbarligen legio. Casanova bodde ju i staden vid denna tid och kom att bli en av Da Pontes närmaste vänner under flera årtionden. De var också varandras jämlikar som kvinnokarlar. Da Ponte har i sina memoarer – lika läsvärda som Casanovas – utförligt berättat om sina erövringar med tillhörande flykter och undanflykter, om nöjeslivet, om spelberoende och ruin. Han tvingades

ofta fly från inkasserare och myndighetspersoner.

Samtidigt var han en lärd person med enormt minne. Innan han fyllt tjugo kunde han utan till recitera alla latinska och italienska klassiker och ett flertal grekiska. Han skrev briljanta hyllningsverser, men skrev också revolutionära frihetsdikter. Efter att ha satt alltför många "föräldralösa" barn till världen hotades han av sju år i fängelset under Dogepalatset, utan ljus, men med vatten och bröd. Inför sådana framtidsutsikter valde han att fly till Österrike.

Mötet med Mozart blev avgörande. Deras personligheter var absoluta motpoler, så de kompletterade varandra, men var misstänksamma. Mozart skrev för säkerhets skull hem till pappa Leopold om sina intryck: "För du vet ju hur dessa italienska herrar är. Mycket artiga ansikte mot ansikte ... nog, vi vet allt om dem! Om han är som Salieri, får jag aldrig ett ord av honom. Men hur gärna skulle jag inte vilja visa vad jag kan göra av italiensk opera."

Figaro blev deras första fullbordade samarbete. Denna pjäs som kejsaren uttryckligen förbjudit Emanuel Schikaneder (som senare skrev texten till Mozarts opera *Trollflöjten*) att sätta upp med sin teatergrupp. Författare och tonsättare träffades ofta och Figaro blev så bra, även textligt, att till och med Beaumarchaise själv storligen imponerades av hans koncentrat och nydiktning.

Da Pontes arbete uppskattades och hans personliga erfarenheter kom väl till pass när han tillsammans med Mozart skrev *Don Giovanni*. I Prag hade denna opera haft svår konkurrens med operan *La casa rara* – ett samarbete mellan Da Ponte och tonsättaren Martin y Soler. Da Ponte kunde inte övervara premiären av *Don Giovanni* eftersom han samtidigt som hovpoet måste övervara premiären av sin och hovtonsättaren Antonio Salieris opera *Axur, Rè d'Ormuz*.

Noteringar berättar märkligt nog att även *Così* först skrevs för Salieri, men att denne funnit texten och handlingen ovärdig honom. Till Salieri skrev han då istället *Il talismani*, medan texten till *Così* gick vidare till Mozart.

Varför reagerade man så surt på 1800-talet?

Da Ponte kallade alltid sitt sista samarbete med Mozart för *La scola degli amanti* och trots att han var italiensare stavade han alltså fel till *scuola* – och denna titel Fästmannsskolan, står kvar som underrubrik till detta *Dramma giocoso* (lustspel), vilket Mozart betecknade det som. Men operan har blivit känd och älskad som *Così fan tutte*, och den titeln är i själva verket ett citat från första akten av Figaros bröllop. I sjunde scenens terzett ondgör sig Basilio över ”*Così fan tutte le belle!*” (så gör alla skönheter). *Così fan tutte* (så gör de alla!). *Tutte* är femininformen av ordet, så det är kvinnor det är fråga om. Så gör alla kvinnor. Det vill säga bedrar sina män.

Under 1800-talet, när romantikerna gudaförklarade sina genier, och Mozart blev den främste av dem alla, kunde man inte förlika sig med att han skrivit musik till något så ohöjlt erotiskt, frivolt och lättsinnigt som *Così*. Möjligen kunde man förlåta honom, eller i alla fall förstå honom, eftersom han säkert tvingats skriva detta verk. Man kunde ju inte motsätta sig kejsarens order. Under hela 1800-talet försökte man därför på olika sätt kringgå problemet genom att ändra Da Pontes text, denna onaturliga historia.

I en version av den framstående dramatikern Devrient fick *Despina* avslöja männens planer för flickorna, vilka fortsatte spelet som en medveten komedi som till slut fick männen att stå där med skammen. I andra versioner var det männen som var otrogna, som om det vore bättre. Man gick till och med så långt att man använde Mozarts musik till helt andra texter, som till Shakespeares sagospel *Cymbeline* eller hans komedi *Kärt besvär förgäves*. Man försökte sig också på Calderóns *Dame duende*, eller som i Danmark där Adam Oehlenschläger skrev en helt ny text med titeln *Flykten från klostret*.

Det är också frapperande hur tveksam man ställde sig till att sätta upp *Così* runtom i Europa. Till Stockholm kom den först den 14 maj 1830, då med titeln *Trohet på prov*, som fick nedgörande kritik. Sedan återkom den inte till Stockholmsoperan förrän 1940! Då med fullständig framgång, dirigerad av Fritz Busch och med regi av sonen Hans Busch.

Den för publiken så svårsmälta intrigen med trolösa kvinnor och bedragna män, rann uppenbarligen också över på musiken. Till och med Beethoven,

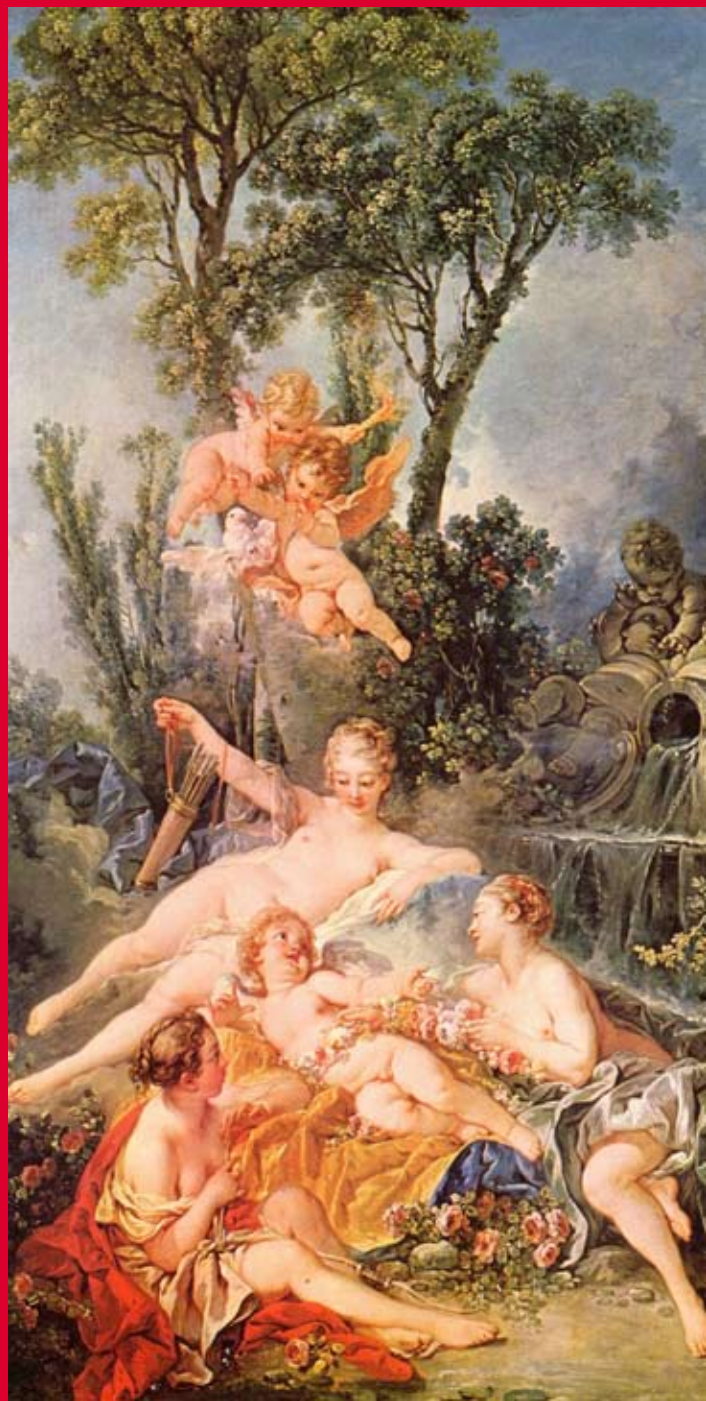
Wagner och Richard Strauss librettist Hugo von Hoffmannsthal uttryckte sträng kritik över lättsinnet. Men visst är det märkligt hur moralen kan förblinda förståndet. Hur kunde man undgå att lägga märke till hur otroligt känsligt och förstående Mozart behandlat stoffet? Hur kunde man missa hans leende ironi och hans glimtar i ögonvrån när han berättade denna saga? För något annat än en saga är det naturligtvis inte. Att försöka smyga in realism vore att förpassa handlingen till löjets sophög. Det är helt enkelt fråga om en lustig anekdot, ett tankeexperiment. Handlingen svävar över den krassa verkligheten.

Mozarts storhet

Mozart hade en för tiden unik insikt i den mänskliga naturen och en förmåga att skildra den. Han förstod vår bräcklighet, vår flyktighet, vår sårbarhet. Med sin oöverträffade fingertoppskänsla visade han prov på sin djupa människokunskap. Även i en saga skapar han människor med många bottnar. Bakom maskerna finns verkliga människor. Den torftiga komedin ger bara ett sken av verkligheten, musiken lyfter den över komedin och ger en doft av allvar bakom leken. Det blir en kärleksfull parodi över mänskliga svagheter.

Berättelsen är tydligare och flyter långsammare fram än i *Figaro* och *Don Giovanni*. Men i detaljerna finns ett rikt liv och musiken är fylld av sofistikerad finess. Liksom hos Shakespeare finns en genast begriplig yta och därunder ett djup och en ömsinnet som balanserar över avgrunder. Mozart överträffar sig själv i musikalisk uppfinningsriktighet och variation. Det har blivit en opera som mer än någon annan är fylld av olika former av ensembler: sextetter, kvintetter, trior och duetter. Det är en opera där Mozarts orkestreringskonst firar de största triumfer, lyssna särskilt på hur väl han använder blåsarna.

Idag intar *Così fan tutte* en självklar plats såväl bland Mozarts som hela operalitteraturens omistliga mästerverk.

*Den fångade Amor av
François Boucher
(1703 – 1770),
Wallace Collection,
London*

MALMÖ SOMFONIORKESTER

VASSILY SINAIISKY PRINCIPAL CONDUCTOR